

ПРОБЛЕМИ УКРАЇНСЬКОГО ФЕДЕРАЛІЗМУ В УМОВАХ КОНСОЛІДАЦІЇ СУСПІЛЬСТВА

Доповідач: Дігтяр А. , студентки групи Юм-03 СумДУ

Науковий керівник: ст. викл. кафедри права Сінченко Ю.П.

Проблему державно-територіального устрою обдумує кожне суспільство, яке творить Конституцію та будує державу. А чи є потреба та необхідність розглядати питання федералізму в Україні, адже у нас уже прийнята Конституція і ми вже маємо певний окреслений державно-територіальний устрій?

Дана тема є досить популярною та дискусійною в колі політологів, правознавців, істориків. Навіть проходять конференції, присвячені федералізму, мітинги «за» і «проти». Спробуємо спочатку розібратися в суті питання.

Федералізм – це поняття більш широке, ніж федерація. Він визначається як принцип, концепція, парадигма державного устрою, що дозволяє забезпечити єдність і плюралізм державної й суспільної влади в умовах її територіальної організації на декількох рівнях. Як принцип федералізм втілює спосіб врегулювання розбіжностей і об'єднання людей та їх утворень на державному рівні; як режим і форма державного устрою він визначає розподіл державної влади по вертикалі між територіальними утвореннями різного рівня в єдиній державі. Є. В. Тадевосян і В. Є. Чирків відстоюють думку про те, що федералізм – це самостійне явище, відмінне від федерації. Представниками протилежного погляду можна назвати М. В. Вишнякова, Л. М. Карепетяна й О. Ю. Оболдіна, які схильні до ототожнення поняття «федералізм» і «федерація» і, відповідно, до заперечення існування моделей федералізму, стверджуючи, що єдиною моделлю федералізму є федерація [2, с. 154].

Антоніна Колодій, вважає, що задля того, аби запобігти наростанню недемократичних тенденцій, аби надати регіонам більше можливостей захищати самих себе, доводиться вибрати між двома моделями.

Перша – федералізм, політична децентралізація, коли територіально-адміністративні одиниці набувають певних політичних прав, навіть певного суверенітету (деякі автори заперечують концепції поділеного суверенітету). Федеральні одиниці мають політичні повноваження в тому сенсі, що, припустимо, обласна рада може приймати нормативні акти, свого роду закони. В окремих випадках у деяких державах регіональні одиниці мають навіть власні Конституції, тобто сягають рівня квазідержав. Вважається, що саме звідси і чигає загроза сепаратизму, якій необхідно протиставити розширення повноважень центрального уряду і редукцію державності до дій центру. У відповідь у мене виникає питання: якщо залишити центральному урядові достатньо широкі повноваження щодо визначення функцій регіонів, обсягів децентралізації, то чи не вийде так, як завжди у нас буває: форма залишиться, а зміст десь випарується? У наших людях дивовижно поєднуються дуже добрі наміри і прагнення, аби загал слухався тих, хто на горі. Чи буде за таких обставин опрацьована нормальна модель регіональної децентралізації (згадайте, наприклад, яким був перебіг підготовки і проведення референдуму і таке інше)? Чи будуть залучені до опрацювання такої концепції місцеві сили?

Іншою формою федералізму зазвичай вважають союзну державу. Можна натрапити на такі думки, що, мовляв, дуже мало справді федеративних союзних держав. Начебто створені згори федерації – Німеччина, Австрія тощо – не є справжніми федераціями, бо федеративний устрій їм був накинтий. Я, правду кажучи, не бачу у цьому великої різниці. Можна, звичайно, класифікувати федерації за способом утворення – чи вони утворилися згори, чи знизу, – але якщо ці держави показали свою життєздатність, якщо вони добре функціонують, якщо, скажімо, німецькі землі наділені цілою низкою серйозних повноважень, здійснюють справжнє регіональне самоврядування, то яка, зрештою, різниця, чи вони колись об'єдналися самі, чи створили чинні форми територіально-адміністративного устрою під тиском окупаційної влади? Не згодна я також із тим, коли говорять, наприклад, про німецьку федерацію, що метою окупаційної влади було не допустити постання сильної Німеччини – у літературі часто трапляється подібна точка зору. Я вважаю, що альянти прагнули запобігти встановленню не сильної, недемократичної, диктаторської, тоталітарної Німеччини, і федералізм був визнаний хорошим засобом проти тоталітаризму. А, якби Сполучені Штати та їхні союзники так уже боялися сильної Німеччини, то не було б плану Маршалла. Отже, потуга і тоталітарні тенденції – це різні речі. [1, с. 321-322]

Поняття федералізму, таким чином, характеризується досить широким обсягом. Істотною його ознакою є ідеологічна складова. Федералізм може збігатися з федеративною формою державного устрою, але це не обов'язкова ознака на думку М. Глигич-Золотарьової, оскільки «федералізм може існувати без федерації, але не можливе існування федерації без федералізму [3, с. 23]. Федералізм свідчить на користь наявності в структурі держави не стільки формальних, скільки реальних федеративних елементів. Співробітництво й погодженість між різними урядовими утвореннями – один з фундаментальних елементів федералізму. Воно передбачає розподіл реальної

влади між декількома центрами, які повинні договірним шляхом виробляти механізми взаємодії один з одним для досягнення загальних цілей» [4, с. 29].

Сьогодні федералізм розглядається його прибічниками як наближення влади до народу, протидія надмірній концентрації влади в руках центру, потужний імпульс розвитку регіонів, передумова для розвитку в суспільстві багатоманітності в різних її проявах (культурному, мовному, соціально-економічному тощо), врешті-решт запорука зміцнення демократичних засад у функціонуванні державного механізму та суспільному житті.

Що дає і чого не дає федерація для демократії? Для демократії децентралізація і такий її різновид як федералізм, дає насамперед наближення влади до народу. Це прекрасно показано у Токвіля. Народ бере участь у владі, він краще представлений, через близькість до влади він може краще на неї впливати. І якщо ми ніяк не можемо пробудити громадянський дух у наших співвітчизниках, то чи не можна сподіватися на те, що коли в Україні існуватиме федеративний устрій, якщо влада буде ось тут поблизу і наша, то й люди мобілізуються нарешті і захочуть бачити ту владу такою, яка би їх задовольняла?

Федералізм не дає сконцентрувати усю владу в руках центру. Непрямо про це свідчить приклад Німеччини, де підтвердилася розрахунки альянтів на те, що в умовах відсутності унітарної держави не буде і тоталітаризму.

Звичайно, федералізм може створити і певне поле діяльності для сепаратистських сил, і інколи цю ідею використовують саме задля цієї мети. Але, я гадаю, що це для нас сьогодні мало актуально, бо з Кримом вже більш-менш спокійно.

І, нарешті, федералізм забезпечує умови для природного розвитку багатоманітності в усіх її проявах – культурної, мовної тощо. Позаяк сучасна демократія є плюралістичною, то в такий спосіб він служить зміцненню демократії.

В умовах, коли Україна стоїть перед проблемою консолідації суспільства, формування політичної чи громадської нації, коли суспільство не набуло стабільності і соціально-економічного благополуччя, про що в свій час казав В. Чорновіл, аргументи противників федералізації виглядають вагомішими. Якщо потрібно швидко проводити реформи, взагалі якнайменше часу витратити на ті чи інші політичні акти, на прийняття законів тощо, то федералізм якраз не сприяє, а навпаки, перешкоджає демократичному державотворенню, оскільки збільшується кількість політичних арен, осередків дискусій.

Як відомо, федералізм як інституційний метод розв'язання територіальних проблем краще застосовується там, де народи прийшли до висновку – так, ми різні, але ми хочемо жити в мирі та в єдиній державі. Хоча в Україні далеко не всі усвідомлюють першу частину цієї тези, переважна більшість всебічно підтримують другу, тому ідея федералізму в країні має право на життя. Перш за все, з огляду на необхідність творення та зміцнення демократії.

Федералізм, який би забезпечував умови для природного розвитку багатоманітності в усіх її проявах – культурної, мовної тощо, ще довго буде залишатись в Україні питанням, принаймні, дискусійним.

Але питання треба ставити не про те, чи бути Україні федеративною, а про те, як згуртувати народ, і тут не обійтися без єдиної ідеології, без патріотизму, без розуміння цінності людського життя незалежно від того, якою мовою говорить людина – українською або російською.

Україну не можна переключувати в федерацію: ми не маємо неосяжної території, котрою складно керувати з одного центру, щоб бути федерацією територіальною; ми не маємо таких чітких відмінностей у національному складі, щоб проводити межу між україномовними українцями та російськомовними українцями, створивши федерацію національну. Такий поділ призведе лише до розпалювання ворожнечі, що може мати гіркі наслідки. На шляху розбудови нової країни, нової економіки, нової демократії в Україні необхідна консолідація суспільства.

Важливий підхід і максимум зусиль по наведенню порядку у власній країні в кожному разі не зашкодять розвитку України.

Список використаних джерел

1. А. Ф. Колодій Національний вимір суспільного буття. – Львів.: Астролябія, 2008. – 368 с.
2. Н. В. Брезгулевская Виды федерации и модели федерализма / Н.В. Брезгулевская // Правоведение. – 2005. – № 3. – С. 150- 162.
3. М. В. Глигич-Золотарева О судьбах федерализма в России // Конституционное и муниципальное право. – М.: Юрист, 2006, № 2. - С. 22-27.
4. Хакимов Рафаель. Федерализм: российское и международное измерение.. – Казань, 2004. – 688 с.